

A XIX. század főbb eszmeáramlatai

Háttér: az **ipari forradalom** során a polgárság száma, anyagi ereje megnőtt. Európa több országában győzött a **polgári forradalom**, de Közép-Kelet-Európában nem. (Olaszországban, Németországban nincs egyesség, másutt, pl. Magyarországon, nincs függetlenség.) Az 1815-ben, Napóleon leverése után létrejött **Szent Szövetség** célja, hogy a forradalmak kitörését megakadályozza, de a fejlődést nehéz megállítani. Ezt bizonyítja a három forradalmi hullám a XIX. század első felében. A harc nem csak politikai és társadalmi szinten lehetséges. A polgárság eszmei fegyvere a feudalizmus elleni harcban a liberalizmus és a nacionalizmus.

Liberalizmus: libertas = szabadság szóból ered. Az angol vállalkozókra és a francia girondistákra jellemző ez a gondolkodásmód. Ez egy gondolati rendszer, mely az egyéniség teljes szabadságát hirdeti vallási, állami, társadalmi vonatkozásban.

- **Gazdasági téren** a **szabadversenyt** hirdeti: „Laissez faire, laissez passer!” (‘Lesszé fer, lesszé passzé’) Azt jelenti, hogy „Hagyjuk a dolgokat a maguk útján haladni!”

- **Politikai téren** a gondolati-, a sajtó-, a gyülekezési szabadságért küzd.

- **Társadalmi téren** pedig felelős kormányért, jobbágyfelszabadításért, a törvény előtti egyenlőségért, népképviselésért, közteherviselésért.

Az elveit **Locke, Smith, Montesquieu** fogalmazta meg. Az alkotmányos monarchiában sok elve megvalósult. Az angol Mill szerint közösségnek vagy egyénnek csak önvédelemből szabad más ember szabadságát korlátozni. Magyarországon a nagy francia forradalom idején terjedt el, de főként a reformkorban. Első összefoglalására nálunk Széchenyi műveiben került sor.

Nacionalizmus: natio = nemzet szóból ered. Ideológiai és polgári irányzat, mely a társadalmi küzdelem középpontjába a nemzet kérdését helyezi. A nagy francia forradalom idején keletkezett. Célja a **nemzeti nyelv** (Magyarországon 1844-ben lett hivatalos), **kultúra, tudomány fejlesztése, nemzeti függetlenség, egységes nemzeti állam**. Felkeltette a nemzeti öntudatot, hangsúlyozza a nemzeti külsőségeket (ruha, tánc, szokások). Negatív oldala a **sovinizmus** = más népek ellen gyűlöletet szít.

Konzervativizmus: A hagyományos értékek megtartására törekszik, nem akar változásokat. A forradalmakat elveti. Meghatározó egyénisége: Metternich. Egyik irányzata semmilyen változtatást nem akar, a másik belemenne nagyon mérsékelt reformokba.

Utópikus szocializmus: olyan elméletek és tanok a társadalom szocialista elvek alapján történő átalakításokról és igazságos berendezkedésről, amelyek nem valósíthatók meg. Időpontja a 18 század vége és 19 század elejére tehető. Bírálták a kapitalizmust, de reális kivezető utat nem tudtak mutatni.

Utópia jelentése 'seholsincs'. (Az elnevezés gyökere Morus Tamás: Utópia című műve, amelyik egy seholsincs szigetország tökéletes, társadalmi egyenlőségen alapuló társadalmát írja le.)

Szocializmus: A rossz körülmények között élő munkások, rátörtek az üzemekre, hogy a gépeket összetörjék, amelyek elveszik a munkájukat. Ők voltak a géprombólók. A kormányok keményen léptek fel a megmozdulásokkal szemben. Ludd után luddizmusnak is hívják a mozgalmat. Az angol törvények tiltották a

munkások szervezkedését. Ez gátolta az érdekérvényesítést. 1824-ben létrejött a munkásság szervezete. Az országos mozgalom neve a chartizmus volt. Petíciókkal (charter) ostromolta a kormányzatot.

A **szocializmus** (latin *socius* = 'társ') olyan eszmei áramlatok, politikai ideológiák összessége, melyek először a 19. század folyamán jelentek meg, közös elemük az individualizmusnak, a magánérdek elsődlegességének elvetése, a kollektívizmus, a társadalmi egyenlőség, a szolidaritás előtérbe helyezése. A szocializmus magában foglal egy gazdasági programot – a termelési eszközök fölötti társadalmi ellenőrzés valamilyen formáját –, szociális követeléseket – társadalmi egyenlőséget, az anyagi javak igazságos elosztását – és politikai célokat – a demokrácia megvalósítását, kiszélesítését akár hagyományos parlamenti, vagy közvetlen formájában.

A legáltalánosabb értelemben szocialistának nevezhetünk minden olyan törekvést, amely a társadalmi berendezkedést a szociális igazságosság szemszögéből kísérli meg átalakítani.

A kommunizmus olyan társadalmi forma, amelyben minden tulajdont a közösség vagy az állam birtokol és valamennyi polgár egyenlően részesül igényeik szerint.

Kommunista Kiáltvány

4 szerkezeti egységre tagolódik:

I. Burzsoák és proletárok

„Minden eddigi társadalom története, osztályharcok története.”

A társadalom Marxék korában két egymással végletesen szembenálló osztályra: a tulajdonos burzsoáziára és a nincstelen proletariátusra oszlik, akik között az osztályharc egyre élesedik.

Minden termelőeszköz a burzsoázia kezében van. A feudalizmus elleni harc idején szerepük haladó, pozitív volt, de hatalomra jutásukkor kizsákmányolóvá váltak. A proletárok viszont termelőeszközök híján csak munkaerejüket bocsáthatják áruba. Harcuk a tőkés ellen létükkel kezdődik.

II. Proletárok és kommunisták

A kommunisták a munkásosztály legöntudatosabb tagjai, akik világosan látják a munkásosztály végső célját, és az utat, melyen át ez a cél megvalósítható. A cél a magántulajdon megszüntetése. A proletárforradalomé pedig hosszútávon az állam megszüntetése.

III. Szocialista és kommunista irodalom

Megsemmisítő bíráló alá veszi a marxizmus előtti szocializmus valamennyi irányzatát.

IV. A kommunisták viszonya a különböző ellenzéki pártokhoz

A kommunistáknak a többi pártokkal való kapcsolatát tárgyalja. Záró sorai:

„A proletárok a forradalomban csak láncukat veszíthetik el. Cserében egy egész világot nyerhetnek. Világ proletárjai, egyesüljtek!”